

Sygn. akt II CSKP 125/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 1 grudnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)

SSN Leszek Bosek (sprawozdawca)

SSN Grzegorz Żmij

w sprawie z powództwa T. K.

przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie Pomorskiemu i Prezydentowi Miasta
Gdańska

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 1 grudnia 2022 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z dnia 10 lipca 2019 r., sygn. akt I ACa 815/18,

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od pozwanego na rzecz powoda 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

T.K. wniósł o zapłatę przez Skarb Państwa – Wojewodę Pomorskiego 800 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie oraz kosztami postępowania.

Wyrokiem z 4 września 2018 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku zasądził

od pozwanego na rzecz powoda kwotę 296 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 8 listopada 2013 r. do dnia zapłaty (pkt I), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt II), ustalił, iż powód T.K. ponosi 63% kosztów procesu, zaś pozwany Skarb Państwa – Wojewoda Pomorski ponosi 37% kosztów procesu, których szczegółowe wyliczenie pozostawia referendarzowi sądowemu (pkt III).

Wyrokiem z 10 lipca 2019 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku, po rozpoznaniu apelacji Skarbu Państwa – Wojewody Pomorskiego, zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że w punkcie I zasądził odsetki ustawowe za opóźnienie od 4 września 2018 r. do dnia zapłaty (pkt I), oddalił apelację w pozostałym zakresie (pkt II) i rozstrzygnął o kosztach postępowania odwoławczego (pkt III).

Sąd Apelacyjny w całości podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, że w latach 40-tych XX wieku F.J., L.J. i F.J.1 przystąpili do odbudowy domu wielorodzinnego zniszczonego w czasie II wojny światowej, znajdującego się na działce gruntu przy ul. [...] w G.. Stopień zniszczenia budynku określono orzeczeniem Zarządu Miejskiego w Gdańsku z 17 marca 1948 r. na 83%.

W dniu 11 października 1949 r. F.J., F.J.1, L.J. oraz P. K. zawarli w formie aktu notarialnego umowę. Zgodnie z nią P. K. zobowiązał się wobec F., L. i F.1 J. zainwestować, niezbędny do ukończenia budowy domu na tej nieruchomości, dalszy wkład w wysokości 1 100 000 zł, częściowo gotówką, częściowo świadczeniem osobistym. W zamian za wkład w ogólnej wartości 1 500 000 zł, częściowo już wniesiony, zaś częściowo objęty zobowiązaniem P. K.-, F., L. i F.1J. odstąpili P. K. nabyte przez nich orzeczeniem Zarządu Miejskiego w Gdańsku z 3 października 1947 r. prawo użytkowania oznaczonych lokali, znajdujących się w nowo przez nich wzniesionym budynku przy ul. [...] i to pod warunkiem uzyskania przez niego zezwolenia do nabycia tychże praw od właściwych władz, tj. Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku i Zarządu Miejskiego w Gdańsku.

Orzeczeniem z 10 listopada 1949 r., wydanym na podstawie art. 7 ust. 2 dekretu z dnia 26 października 1945 r. o rozbiórce i naprawie budynków zniszczonych i uszkodzonych wskutek wojny (Dz.U. z 1947 r. Nr 37, poz. 181, ze zm., dalej: „dekret”) oraz upoważnienia Wojewody Gdańskiego z 3 listopada

1949 r., Zarząd Miejski w Gdańsku przydzielił do naprawy budynek uszkodzony wskutek wojny, znajdujący się przy ul. [...] w Gdańsku, F. J., F. J.1, L. J. oraz P. K.. Zastrzeżono m. in., że budynek należy doprowadzić do stanu używalności (wszystkie roboty zakończyć) w terminie do 30 czerwca 1950 r. Jednocześnie zaznaczono, że po dokonaniu odbudowy wymienionym osobom będzie przysługiwało prawo użytkowania nieruchomości, której część składową stanowi przydzielony do naprawy budynek, na taką część okresu amortyzacji budynku, która odpowiada procentowi jego uszkodzenia.

P. K. wraz z braćmi J. ukończył odbudowę, a postanowieniem Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gdańsku z 5 marca 1963 r. otrzymali oni pozwolenie na użytkowanie odbudowanego budynku przy ul. [...] z przeznaczeniem na pobyt ludzi.

W dniu [...] 1967 r. zmarł P. K.. Spadek po nim nabyli: żona – J. K. i dzieci – R. K. i powód T.K. – każdy po 1/3 części spadku.

Decyzją Zarządu Miejskiego w Gdańsku z 14 maja 1981 r., wydaną z upoważnienia Prezydenta Miasta Gdańska na podstawie art. 104 k.p.a. oraz art. 9 i 10 dekretu oraz art. 17 ust. 4 ustawy z dnia 22 kwietnia 1959 r. o remontach oraz wykańczaniu budowy i nadbudowy mieszkalnych (Dz.U. z 1968 r. Nr 36, poz. 249) – ustalono okres bezpłatnego użytkowania – amortyzacji na okres lat 20, to jest od 5 marca 1963 r. do 5 marca 1983 r. dla nieruchomości położonej w Gdańsku przy ul. [...], na rzecz F. J., K. J. – następcy prawnego L. J., M. J. – następcy prawnego F. J.1 oraz J. K. – następcy prawnego P. K.. W uzasadnieniu wyjaśniono, że z dniem 5 marca 1983 r. nieruchomość zostanie przejęta w zarząd i administrację Przedsiębiorstwa Gospodarki Mieszkaniowej [...].

W dniu 17 września 1984 r. Wydział Geodezji i Gospodarki Gruntami Urzędu Miejskiego w Gdańsku zwrócił się do Przedsiębiorstwa Gospodarki Mieszkaniowej [...] o przejęcie w zarząd i administrację nieruchomości użytkowanej bezpłatnie – amortyzacji – przez F. J., K. J., M. J. i J. K..

Spadek po J. K. nabyli synowie T.K. i R. K. – każdy po 1/2 części spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Spadek po R. K. nabyła G. K. w całości wprost.

T.K. oraz G. K. wniesli 26 lipca 2009 r. do Samorządowego Kolegium

Odwoławczego o stwierdzenie nieważności orzeczenia Zarządu Miejskiego w Gdańsku z 10 listopada 1949 r. oraz decyzji Zarządu Miejskiego w Gdańsku z 14 maja 1981 r., wydanej z upoważnienia Prezydenta Miasta Gdańska – jako wydanych z rażącym naruszeniem prawa lub bez podstawy prawnej.

Decyzją z 10 maja 2010 r. Samorządowe Kolegium Odwoławcze w Gdańsku stwierdziło nieważność orzeczenia z 10 listopada 1949 r. Natomiast decyzją z 10 maja 2010 r. Samorządowe Kolegium Odwoławcze stwierdziło nieważność decyzji z 14 maja 1981 r.

W ich uzasadnieniach podano, że zaskarżone decyzje wydane zostały z rażącym naruszeniem przepisów prawa, albowiem oparto je o nieobowiązujące w dacie ich wydania przepisy dekretu, w miejsce ustawy z dnia 3 lipca 1947 r. o popieraniu budownictwa (Dz.U. z 1947 r. Nr 52, poz. 270, ze zm., dalej: „ustawa”), mającej zastosowanie w sprawie. Decyzje Samorządowego Kolegium Odwoławczego stały się ostateczne w dniu 18 czerwca 2010 r.

W międzyczasie w 2003 roku z nieruchomości położonej na działce przy ul. [...], zabudowanej budynkiem wielorodzinnym, wydzielono lokale stanowiące odrębne nieruchomości, które sprzedano na rzecz osób trzecich. Z prawem własności lokali związane było prawo własności udziału w nieruchomości gruntowej.

Sąd Okręgowy w Gdańsku wyrokiem z 18 grudnia 2012 r. nakazał Gminie Miasta Gdańska złożenie oświadczenia woli następującej treści: „Gmina Miasta Gdańska ustanawia na rzecz powodów T. K. i G. K. prawo użytkowania wieczystego dotyczącego nieruchomości gruntowej położonej w G. przy ul. [...], [...]1, składającej się z działki nr [...] o powierzchni 559 m², dla której Sąd Rejonowy w G. prowadzi księgę wieczystą nr [...] w udziałach po [...] części na rzecz każdego z powodów za zapłatą pierwszej opłaty rocznej wynoszącej po 10.554,50 PLN każdy oraz przenosi nieodpłatnie w udziałach wskazanych wyżej prawo własności budynku znajdującego się na tej nieruchomości – na co powodowie wrażają zgodę”. Jednocześnie Sąd Okręgowy oddalił powództwo w zakresie żądania ustanowienia odrębnej własności lokalu użytkowego nr [...] nieruchomości położonej przy ul. [...].

Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z 28 maja 2013 r. zmienił zaskarżony przez Gminę Miasta Gdańska wyrok i oddalił powództwo w całości. Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że w świetle art. 232 k.c. nie jest możliwym ustanowienie użytkowania wieczystego na nieruchomości będącej współwłasnością gminy oraz osób fizycznych.

Sąd Najwyższy wyrokiem z 18 lipca 2014 r., IV CSK 670/13, oddalił skargę kasacyjną powodów.

Wnioskiem przesłanym do Sądu Rejonowego w G. 13 czerwca 2013 r. powód i G. K. wnieśli o zawezwanie do próby ugodowej Skarb Państwa – Wojewodę Pomorskiego oraz Gminę Miasta Gdańska celem zawarcia ugody, na mocy której każdy z tych podmiotów zapłaciłby każdemu z powodów po 800 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia doręczenia im odpisów wniosku – tytułem odszkodowania za wydanie orzeczeń administracyjnych, których nieważność stwierdzono decyzjami Samorządowego Kolegium Odwoławczego z 10 maja 2010 r., a które to kwoty odpowiadają wartości udziałów w prawie użytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej oraz prawie własności budynku posadowionego na nieruchomości. Na posiedzeniu 27 listopada 2013 r. nie doszło jednak do zawarcia ugody między stronami.

W dniu 7 listopada 2014 r. powód oraz G. K. zawarli umowę przelewu wierzytelności, mocą której G. K. przełała na powoda wymagalne wierzytelności wobec Skarbu Państwa – Wojewody Pomorskiego lub Gminy Miasta Gdańska o zapłatę odszkodowania. Powód zaś oświadczył, że wierzytelności powyższe nabywa. Przeniesienie nastąpiło z chwilą podpisania umowy, a wraz z wierzytelnościami przeszły na cesjonariusza wszelkie związane z nimi prawa, w tym także roszczenie o zapłatę odsetek za opóźnienie.

Wartość nieruchomości gruntowej położonej w Gdańsku przy [...] i [...]1, stanowiącej działkę o numerze [...] o powierzchni 559 m² według aktualnego stanu nieruchomości i cen aktualnych z pominięciem celu, jakim jest ustalenie opłaty z tytułu użytkowania wieczystego wynosi 1 121 000 zł.

Wartość prawa użytkowania wieczystego opisanej wyżej nieruchomości gruntowej, ustanowionej na okres 80 lat wraz z udziałem w wysokości 12/100

we współwłasności budynku posadowionego na tej nieruchomości gruntowej według stanu z 1950 roku i cen aktualnych wynosi 989 000 zł.

Wartość nieruchomości lokalowej stanowiącej obecnie lokal nr [...] w budynku położonym w G. przy [...] i [...]1 wraz z udziałem wynoszącym 12/100 prawa użytkowania wieczystego nieruchomości wynosi 438 000 zł.

Wartość rynkowa 12/100 części prawa użytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej położonej w G. przy [...] i [...]1, ustanowionej na okres 80 lat wraz z udziałem w wysokości 12/100 we współwłasności budynku posadowionego na nieruchomości gruntowej, o której mowa powyżej według stanu z 1981 roku i cen aktualnych wynosi 296 000 zł.

Obecnie nieruchomość przy ul. [...] stanowi działkę Nr [...] o powierzchni 559 m². W odbudowanym budynku wyodrębniono i sprzedano pięć lokali nr [...]. Poza tym znajdują się jeszcze lokale nr [...], [...]1 i lokal w oficynie, nie mające statusu lokali wyodrębnionych, będące własnością Gminy Miasta G..

Od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku skargę kasacyjną wywiódł pozwany, zaskarżając go w części, tj.: w punkcie I – w zakresie, w jakim Sąd Apelacyjny zasądził odsetki ustawowe za opóźnienie od 4 września 2014 r. do dnia zapłaty, a także w punkcie II i w III. Zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

1. art. 361 § 1 k.c. w zw. z art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w zw. z art. 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1692, dalej: „ustawa o zmianie k.c.”) przez niewłaściwe zastosowanie;
2. art. 121 pkt 4 k.c., art. 117 § 1 i 2 k.c. i art. 4 ust. 1 ustawy oraz art. 361 § 2 k.c. poprzez ich błędne zastosowanie.

Skarżący na wypadek nie podzielenia przez Sąd Najwyższy powyższych zarzutów, zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 361 § 2 k.c. oraz art. 160 § 1 k.p.a. w zw. z art. 5 ustawy o zmianie k.c. przez niewłaściwe zastosowanie.

Powód w odpowiedzi na skargę wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej

w całości oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw.

Bezzasadny jest zarzut naruszenia art. 361 § 1 k.c. w związku z art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 5 ustawy o zmianie k.c. Ustalenia faktyczne poczynione w sprawie bezspornie wskazują, że zdarzeniem szkodzącym było wydanie przez Zarząd Miejski w Gdańsku dwóch decyzji z: 10 listopada 1949 r. oraz 14 maja 1981 r., których nieważność została stwierdzona ostatecznymi decyzjami Samorządowego Kolegium Odwoławczego z 10 maja 2010 r. Podstawą stwierdzenia nieważności tych decyzji było ich wydanie na podstawie nieobowiązujących przepisów dekretu zamiast na podstawie ustawy z 3 lipca 1947 r. o popieraniu budownictwa.

W uchwale z 22 lutego 1996 r., III AZP 35/95, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że z dniem wejścia w życie ustawy, w sytuacji określonej w art. 2 ust. 2 i art. 4 ust. 1 tej ustawy, została wyłączona przewidziana w dekrete możliwość przyznania prawa użytkowania nieruchomości, której część składową stanowi naprawiony budynek, osobie, która z mocy decyzji właściwego organu administracyjnego dokonała naprawy budowli zniszczonej lub uszkodzonej wskutek wojny.

Należy więc przyjąć, że poprzednik prawny powoda, który wspólnie z innymi osobami odbudował nieruchomość zniszczoną na skutek działań wojennych, a w konsekwencji także powód, powinien uzyskać prawo własności czasowej, które następnie ulegało przekształceniu w prawo użytkowania wieczystego. Artykuł 4 ust. 1 zdanie drugie ustawy, według którego własność terenów "będzie przenoszona" na zasadach przepisów prawa rzeczowego o własności czasowej, na rzecz osób przystępujących do budowy lub odbudowy budowli zniszczonych w stopniu większym niż określony w art. 2 ust. 2 ustawy, wskazuje, iż przepis ten określał obowiązek przeniesienia własności czasowej na rzecz wymienionych w nim osób, któremu odpowiadało uprawnienie do domagania się przeniesienia własności czasowej.

W ocenie Sądu Najwyższego nie ma wątpliwości, że powód doznał uszczerbku majątkowego wynikającego z niezaspokojenia przez pozwanego uprawnienia wynikającego z art. 4 ust. 1 ustawy o przyznaniu prawa własności czasowej, w następstwie wydania w 1949 roku oraz 1981 roku nieważnych decyzji. Gdyby bowiem zapadły decyzje zgodne z prawem, tj. oparte na art. 4 ust. 1 ustawy, a nie na podstawie przepisów dekretu, to normalnym tego skutkiem byłoby uzyskanie przez poprzednika prawnego powoda prawa własności czasowej, a dalej prawa użytkowania wieczystego przez powoda.

Nie mają natomiast dla analizy kauzalnej znaczenia dalsze zdarzenia w postaci zbycia części udziałów w prawie własności na rzecz osób fizycznych. Jakkolwiek dalsze zdarzenia mogą mieć znaczenie dla powstania nieodwracalnych skutków prawnych pierwotnej decyzji – co ustalił Sąd Najwyższy w sprawie IV CSK 670/13 – to mają one jednak charakter wtórny i następczy wobec zdarzenia jakim było wydanie nieważnych decyzji. Zbycie części udziałów nie ma znaczenia dla powstania szkody, nie powoduje bowiem odrębnego uszczerbku w majątku powoda (zob. uchwała składu siedmiu sędziów SN z 28 marca 2018 r., III CZP 46/17, wydana na tle decyzji dekretowych; zob. też uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów SN z 3 września 2015 r., III CZP 22/15).

Sąd Apelacyjny prawidłowo w tej sytuacji przyjął, iż szkoda majątkowa powoda nie zaistniałaby, gdyby podjęte decyzje były zgodne z prawem. W takiej sytuacji poprzednicy prawni powoda uzyskaliby prawo własności czasowej w rezultacie czego do powstania szkody by nie doszło. Tym samym wbrew stanowisku pozwanego, istniał adekwatny związek przyczynowy między wydaniem powyższych wadliwych decyzji, a powstałą szkodą, choć stanowisko Sądu Apelacyjnego jest dość lakoniczne, to wyrok odpowiada prawu. Trzeba jednak uznać, że pomiędzy nieważną decyzją o przyznaniu byłemu właścicielowi jedynie prawa użytkowania na podstawie dekretu, a utratą przez powoda roszczenia o ustanowienie użytkowania wieczystego, istnieje adekwatny związek przyczynowy.

Bezzasadny jest także zarzut naruszenia art. 121 pkt 4 k.c., art. 117 § 1 i 2 k.c. i art. 4 ust. 1 ustawy oraz art. 361 § 2 k.c. Sąd Apelacyjny przyjmując

stanowisko Sądu Okręgowego uznał – choć również dość lakonicznie, to jednak ostatecznie prawidłowo – że roszczenie powoda nie jest przedawnione, ponieważ w realiach sprawy bieg terminu przedawnienia roszczenia o ustanowienie prawa użytkowania wieczystego nieruchomości, uległ zawieszeniu. Sąd Apelacyjny stwierdził, że w stanie faktycznym sprawy, wytworzył się stan rzeczy uniemożliwiający powodowi, przez znaczny okres, skorzystania z wymiaru sprawiedliwości w celu urzeczywistnienia już powstałego i wymagalnego roszczenia. Powołał się w tym zakresie na uchwały Sądu Najwyższego z 22 lutego 1996 r., III ARP 35/95 oraz z 11 października 1996 r., III CZP 76/96.

Przytoczona argumentacja Sądów *meritii* nie budzi istotnych wątpliwości, ponieważ nie jest sprzeczna z uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej z 26 października 2007 r., III CZP 30/07, a także z innymi orzeczeniami Sądu Najwyższego, w których odwołano się do konstrukcji „zawieszenia wymiaru sprawiedliwości” (zob. uchwała SN z 11 października 1996 r., III CZP 76/96; wyroki SN: z 11 lutego 1997 r., II CKN 78/96, i z 14 marca 2002 r., IV CKN 878/00; postanowienie SN z 13 października 2005 r., I CK 162/05). W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd o niemożliwości skutecznego dochodzenia roszczeń, w sytuacji spowodowanej uwarunkowaniami politycznymi, równoznacznej z siłą wyższą.

Bezzasadny jest także zarzut naruszenia art. 361 § 2 k.c. oraz art. 160 § 1 k.p.a. w związku z art. 5 ustawy o zmianie k.c. Skarżący nie wykazał, że w realiach sprawy zastosowanie zasady *compensatio lucri cum damno* skutkowałoby wadliwością zaskarżonego orzeczenia. Trudno dostrzec sprzeczność pomiędzy stanowiskiem Sądu Apelacyjnego a przyjęciem, że decyzja o przyznaniu prawa użytkowania potwierdzała, że powód został pozbawiony roszczenia o ustanowienie prawa użytkowania wieczystego.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oraz art. 98 § 1 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 1800 ze zm.), Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

l.n